

ΣΙΜΟΝ ΒΕΪΛ – ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΠΑΝΩ ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΠΙΕΣΗ

✘ «Τίποτα δεν είναι περισσότερο αντίθετο προς αυτό το ιδεώδες [ενός πολιτισμού, στον οποίον οι άνθρωποι θα ορίζουν οι ίδιοι τη μοίρα τους μέσα από σχέσεις αλληλεγγύης και συνεργασίας] όσο η μορφή που έχει πάρει σήμερα, στο τέλος μιας πορείας πολλών αιώνων, ο σύγχρονος πολιτισμός. Ποτέ το άτομο δεν ήταν τόσο ολοκληρωτικά παραδομένο στην τυφλή συλλογικότητα και ποτέ οι άνθρωποι δεν ήταν περισσότερο ανίκανοι, όχι μόνο να υποτάξουν τις πράξεις τους στις σκέψεις τους, αλλά **ακόμα και να σκεφτούν**. (...)

Η αιτία αυτής της οδυνηρής κατάστασης πραγμάτων είναι ξεκάθαρη. Ζούμε σ' ένα κόσμο όπου **τίποτα δεν είναι στο μέτρο του ανθρώπου**. Υπάρχει μια τερατώδης δυσαναλογία μεταξύ του σώματος του ανθρώπου, του πνεύματος του ανθρώπου και των πραγμάτων που συγκροτούν σήμερα τα στοιχεία της ανθρώπινης ζωής. Τα πάντα βρίσκονται σε ανισορροπία και καμιά κοινωνική κατηγορία, ομάδα ή τάξη ανθρώπων δεν ξεφεύγει εντελώς από αυτήν. (...)

Αυτή η ανισορροπία είναι ουσιαστικά θέμα ποσότητας. Έχουμε διαβεί ένα κατώφλι όπου, όπως είπε ο Χέγκελ, μια απλή διαφορά ποσότητας επιφέρει ένα ποιοτικό άλμα –κι εδώ έχουμε ένα τέτοιο άλμα από το πεδίο του ανθρώπινου στο πεδίο του απάνθρωπου. Βέβαια, σε ένα αφηρημένο επίπεδο αυτό δεν είναι ορατό διότι σε κάθε ποσοτική αύξηση μπορούμε ν' αλλάζουμε αυθαίρετα τη μονάδα μέτρησης και να μη διακρίνεται η ποιοτική μεταβολή. Στο πεδίο του συγκεκριμένου ωστόσο, υπάρχουν ορισμένες μονάδες μέτρησης που δεν αλλάζουν κατά τις ορέξεις μας: π.χ. το ανθρώπινο σώμα, η ανθρώπινη ζωή, το έτος, η ημέρα, η μέση ταχύτητα της ανθρώπινης σκέψης. Η σημερινή ζωή δεν οργανώνεται στα μέτρα όλων αυτών των δεδομένων αλλά με βάση μια εντελώς διαφορετική

τάξη μεγεθών. (...)

Αν μάλιστα δούμε, ότι το παρόν οικονομικό καθεστώς εξάντλησε πλέον τις κατασκευαστικές του ικανότητες και λειτουργεί υπονομεύοντας ολοένα και περισσότερο τις υλικές βάσεις του, θα αντιληφθούμε σε όλη την απλότητά της την ουσία της απύθμενης αθλιότητας, στην οποία έχουμε καταδικάσει τις μελλοντικές γενιές. Φαινομενικά, τα πάντα σήμερα γίνονται μεθοδικά: η επιστήμη βασιλεύει, οι μηχανές έχουν καταλάβει σχεδόν ολόκληρο το πεδίο της εργασίας, τα πάντα γίνονται με βάση τις στατιστικές και στο ένα έκτο του πλανήτη η κοινωνική ζωή ρυθμίζεται με βάση κάποια συγκεκριμένα σχέδια. Όμως στην πραγματικότητα, το ίδιο το μεθοδικό πνεύμα εκλείπει ολοένα και περισσότερο για τον απλό λόγο ότι η σκέψη δεν βρίσκει πλέον πού ακριβώς να πατήσει, μιας και τα πάντα έχουν συνδεθεί σε ένα τόσο ευρύ, πολύπλοκο όσο και αφηρημένο σύνολο, πολύ πέρα και πάνω από την εμβέλεια του ατόμου και του σκέπτεσθαι. (...)

Αυτό δεν ισχύει μόνο για το πεδίο της επιστήμης και της γνώσης, ούτε μόνο για την ίδια την πρακτική και παραγωγική ζωή –όπου ο εργαζόμενος περιστέλλεται σε ένα εντελώς παθητικό ρόλο–, αλλά και για το σύνολο της κοινωνικής ζωής, η οποία εξαρτάται από τόσο πολλούς και τόσο αλληλένδετους παράγοντες, που κανείς πλέον δεν είναι σε θέση να συλλάβει με ακρίβεια το πώς ακριβώς δουλεύει. Έτσι, η κοινωνική εκείνη λειτουργία που κατ' εξοχήν ανήκει στο άτομο, η λειτουργία του συντονισμού, της διεύθυνσης και της απόφασης, ξεπερνάει τις ατομικές ικανότητες και γίνεται αφηρημένα συλλογική και ανώνυμη.

Στο βαθμό λοιπόν που ό,τι το συστηματικό έχει η σύγχρονη ζωή ξεφεύγει από τη εμβέλεια της σκέψης μας, η συστηματικότητα αποκαθίσταται μέσα από πράγματα που ανήκουν στην υποτιθέμενη συλλογική σκέψη –υποτιθέμενη, διότι η συλλογικότητα, ασφαλώς, δεν σκέφτεται!– και που στην πραγματικότητα πιθηκίζουν την ανθρώπινη σκέψη. Έτσι, η συνοχή της επιστήμης εξασφαλίζεται αφενός από σημεία, δηλαδή από έτοιμες λέξεις ή εκφράσεις που χρησιμοποιούνται άσχετα από το αρχικό τους νόημα, και αφετέρου από αλγεβρικούς υπολογισμούς.

Στο πεδίο της εργασίας, την αντίστοιχη λειτουργία την αναλαμβάνουν οι μηχανές. Η παραγωγή και η κατανάλωση, επίσης, σχετίζονται και ρυθμίζονται από ένα αφηρημένο πράγμα, το χρήμα. Και τέλος, ο συντονισμός και η διεύθυνση της κοινωνίας, έχουν εγκαταλειφθεί και αυτές σε ένα μηχανισμό, τη λεγόμενη γραφειοκρατία, που τα κομμάτια της είναι άνθρωποι και τα γρανάζια που τα συνδέουν είναι πρωτόκολλα, αναφορές και στατιστικές. (...)

Η αντιστροφή της σχέσης μεταξύ μέσων και σκοπών, η οποία σε κάποιο βαθμό αποτελεί το νόμο κάθε καταπιεστικής κοινωνίας, είναι πλέον ολοκληρωτική και εκτείνεται παντού. Ο επιστήμονας δεν καταπιάνεται με την επιστήμη προκειμένου να καταφέρει να δει καθαρότερα τη σκέψη του, αλλά αποβλέποντας στην επίτευξη εκείνων των αποτελεσμάτων, που θα επιβεβαιώσουν την ήδη συγκροτημένη επιστήμη. Οι μηχανές δεν λειτουργούν για να βοηθούν τον άνθρωπο να επιβιώνει αλλά, απεναντίας, έχουμε φτάσει στο σημείο να μην αφήνουμε ανθρώπους να επιβιώσουν αν δεν γίνουν υπηρέτες των μηχανών. Το χρήμα δεν αποτελεί ένα εύχρηστο μέσον για την ανταλλαγή των προϊόντων, αλλά η ακατάσχετη ροή εμπορευμάτων αποτελεί το μέσον για να κυκλοφορεί το χρήμα. Τέλος, η ίδια η οργάνωση δεν είναι ένα μέσον για την άσκηση μιας συλλογικής δραστηριότητας αλλά, απεναντίας, η δραστηριότητα μιας ομάδας ανθρώπων αποτελεί το μέσον για την ενίσχυση της οργάνωσης. Μια άλλη όψη του ίδιου πράγματος είναι το γεγονός, ότι τα ίδια τα σημεία – λέξεις και αλγεβρικές φόρμουλες στο πεδίο της γνώσης• χρήμα και πιστωτικά σύμβολα στο πεδίο της οικονομικής ζωής – εμφανίζονται ως πραγματικότητες ενώ τα πραγματικά πράγματα στα οποία παραπέμπουν, παρουσιάζονται σαν σκιές ακριβώς όπως στο παραμύθι του Άντερσεν για το σοφό και τον ίσκιο του. (...)

Όταν ο άνθρωπος έχει εξανδραποδιστεί σε τέτοιο βαθμό, οι αξίες δεν μπορούν πλέον να θεμελιωθούν πουθενά και έτσι, στην πραγματικότητα, τίποτα δεν μπορεί να αξιολογηθεί. **Μοναδικό κριτήριο γίνεται, επομένως, η αποτελεσματικότητα** και το κατά πόσον κάτι διευκολύνει μια δεδομένη ροή ή κατάσταση

πραγμάτων. [...] Στο οικονομικό πεδίο λ.χ., μια επιχείρηση δεν κρίνεται με βάση την ενότητα των κοινωνικών λειτουργιών της αλλά με το πόσο επεκτείνεται και πόσο γρήγορα αναπτύσσεται• κι αυτό ισχύει για όλους τους τομείς. (...)

Αλλά η εκμηδένιση κάθε δυνατότητας ουσιαστικής αξιο-λόγησης, οδηγεί αναγκαστικά στην ακύρωση και της ίδιας της σκέψης, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά τον κρίσιμο ρόλο της στον έλεγχο της πορείας των ανθρώπινων πραγμάτων. Η σκέψη πέφτει στη σοφιστεία. Έτσι και τα πάντα, και σε όλα τα πεδία, γίνονται στα τυφλά. (...)

Γι' αυτό, είναι απατηλή η ιδέα ότι ο σημερινός πολιτισμός παράγει από μόνος του τους ίδιους τους νεκροθάφτες. Πώς είναι δυνατόν η σκλαβιά να γεννήσει ελεύθερους ανθρώπους; Ποτέ στην ιστορία ένα δουλοκτητικό καθεστώς δεν έπεσε από τους ίδιους τους δούλους. **Η αλήθεια, απεναντίας, είναι ότι η δουλεία αποκτηνώνει τον άνθρωπο μέχρι του σημείου που δεν τον νοιάζει πια που είναι δούλος. Η αλήθεια είναι, ότι την ελευθερία την αισθάνονται πολύτιμη μόνον εκείνοι που είναι πραγματικά ελεύθεροι, εκείνοι που την έχουν πραγματικά γευτεί.** Και η αλήθεια είναι, ότι ένα καθεστώς ολότελα απάνθρωπο, όπως το δικό μας, όχι μόνο δεν διαπλάθει ανθρώπους ικανούς να χτίσουν μια ανθρώπινη κοινωνία, μα και πλάθει τους υποτελείς του, όλους τους υποτελείς του, καταπιεστές και καταπιεζόμενους, σύμφωνα με το δικό του απάνθρωπο πρότυπο. (...)

Βέβαια, λέμε συχνά πως η ισχύς δεν είναι σε θέση να δαμάσει τις ιδέες, τη σκέψη. Όμως για να ισχύει αυτό, πρέπει να υπάρχει σκέψη! Εκεί όπου οι κάθε λογής παράλογες γνώμες έχουν πάρει τη θέση των ιδεών, η ισχύς μπορεί να κάνει ό,τι θέλει. Γι' αυτό και δεν είναι ακριβές ότι ο φασισμός σκοτώνει την ελεύθερη σκέψη. Στην πραγματικότητα, η απουσία ελεύθερης σκέψης είναι αυτή που επιτρέπει τη βίαιη επιβολή μισοπάλαβων δογμάτων, πολλαπλασιάζοντας τη γενικευμένη αποχαύνωση. Κι όπως ξέρουμε, στις μέρες μας οι απόπειρες αποβλάκωσης των ανθρώπων έχουν στη διάθεσή τους πανίσχυρα μέσα για να σπείρουν την ασάφεια και τον παραλογισμό. Ένα μόνο πράγμα είναι βέβαιον ότι

δεν μπορεί να κατορθώσει κανείς, ακόμα κι αν έχει όλα τα μέσα επικοινωνίας στη διάθεσή του: να μεταδώσει ευρύτατα ιδέες σαφείς, συλλογισμούς με στέρεη βάση και μια καθαρή ματιά σε όσα συμβαίνουν. (...)

Συνολικά, η κατάσταση στην οποία βρισκόμαστε σήμερα μοιάζει αρκετά με αυτή των ταξιδιωτών, που δεν έχουν ιδέα για το πού βρίσκονται ενώ τρέχουν ολοταχώς μ' ένα αυτοκίνητο χωρίς οδηγό σε μια κακοτράχαλη γη. Πότε άραγε θα επέλθει η πρόσκρουση εκείνη, που θα θέσει στη συνέχεια το ζήτημα να δοκιμάσουμε να φτιάξουμε κάτι καινούργιο και διαφορετικό; Μπορεί σε κάποιες δεκαετίες, ή και αιώνες. Δεν έχουμε κανένα δεδομένο για να το πούμε με ακρίβεια. [...] Οι τωρινές γενιές πάντως, είναι ίσως από εκείνες τις γενιές μέσα στην ιστορία που τους έχει τύχει να επιφορτιστούν με τις περισσότερες φανταστικές ευθύνες και τις λιγότερες πραγματικές ευθύνες. Αυτή η κατάσταση ωστόσο, από τη στιγμή που θα την κατανοήσει κανείς πλήρως, αφήνει μια εκπληκτική πνευματική ελευθερία.»

Σιμόν Βέιλ, Σκιαγραφία της σύγχρονης κοινωνικής ζωής, τελευταίο κεφάλαιο από το βιβλίο της Στοχασμοί πάνω στα αίτια της ελευθερίας και της κοινωνικής καταπίεσης (1934).

Σημ. HS. Η Simone Weil έζησε από το 1909 έως το 1943, μια ζωή σύντομη χρονικά αλλά γεμάτη από συμπόνια κι αγώνες για τον πάσχοντα συνάνθρωπο – τον πλησίον – όσο και πλούσια σε στοχασμό. Στο βιβλίο της, απ' όπου το παραπάνω απόσπασμα, εκφράζει όλη την απόγνωσή της από την πορεία της ανθρωπότητας αλλά συνάμα όλη την άρνησή της να αφεθεί στην απελπισία καθώς και τον προσωπικό της αγώνα να κατανοήσει τον κόσμο. (Γι' αυτό έβαλα μια φωτογραφία της, όπου γελάει.) Ουσιαστικό συμπέρασμά της ήταν, ότι η απάντηση στην κοινωνική καταπίεση βρίσκεται στην παιδεία. Τώρα, που ζούμε σε συνθήκες μαζικού εξανδραποδισμού, οι σκέψεις της αναδεικνύονται πολύτιμες.

Πηγή/φωτογραφία: dangerfew.blogspot.gr

Από: Αντικλείδι, antikleidi.com